

Олійник О. М.

ORCID: 0000-0002-0083-9960

*кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
ДУ “Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України”
м. Київ, Україна*

ВІДНОСИНИ МІЖ КНР ТА ЄС В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ключові слова: дипломатія, Китай, ЄС, мирне співіснування, співпраця, сталий розвиток.

В умовах затяжної війни важливим фактором перемоги над ворогом є посилення дипломатичного складника боротьби проти супротивника. У цьому контексті практичний інтерес становить з'ясування стану відносин між ЄС і Китаєм та використання потенціалу такого співробітництва в інтересах України, зокрема для приборкання воєнної агресії РФ проти України.

Основні засади та напрямки співробітництва між сторонами закріплені в Стратегії зі співробітництва між ЄС та Китаєм, яку було ухвалено сторонами у 2020 р. У стратегії зазначено, що ЄС і Китай як важливі учасники багатополярного світу поділяють відповідальність за сприяння миру, процвітання та сталий розвиток на благо всіх. Вони погоджуються й далі зміцнювати та розвивати своє стратегічне партнерство на користь обох сторін на основі принципів рівності, поваги та довіри [1].

ЄС як союзник США в НАТО та основний партнер Вашингтона на світовій арені загалом поділяє занепокоєння американської сторони щодо посилення впливу Пекіна у світі, тому ЄС за прикладом США також запровадив низку обмежувальних санкцій проти Китаю. Зокрема, у 2021 р. Європарламент заморозив дію Всеосяжної інвестиційної угоди між КНР та ЄС. ЄС також запровадив обмежувальні торгові санкції на окремі види китайських товарів, зокрема на імпорту алюмінію та алюмінієві вироби. Однак запроваджені санкції не справили ефекту, на який розраховували європейські політики. Обсяг торгівлі між Китаєм та ЄС у 2022 р. зріс проти 2021 р. на 22,8 %, відповідно з 697 млрд дол. США до 856 млрд дол. США, переважно за рахунок зростання китайського імпорту до ЄС. Зокрема, за відповідний період обсяг китайського імпорту до ЄС зріс на 32,1 %, тоді як обсяг експорту з ЄС в Китай – лише на 3 %. Це своєю чергою призвело до значного зростання торгового дефіциту ЄС у торгівлі з Китаєм.

За минулий рік проти попереднього він зріс на 58,1 % – із 250,3 млрд євро до 395,7 млрд євро [2].

Варто зазначити, що європейські та китайські лідери спільно заявили про потребу поваги до державного суверенітету та територіальної цілісності України відразу після російської агресії проти України. За ініціативи ЄС 1 квітня 2022 року відбувся саміт ЄС – Китай, найважливішою метою якого був діалог з Пекіном щодо війни РФ проти України. Під час саміту Президент Європейської Ради Шарль Мішель закликав Китай допомогти закінчити війну в Україні. Зі свого боку Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен наголосила, що “продовження війни та розлади, які вона створює у світовій економіці, не відповідають нічим інтересам, і точно не китайським”. Вона підкреслила, що “рівновіддаленості недостатньо. Важлива активна робота над досягненням миру. І кожен актор повинен грати свою роль”. За результатами саміту МЗС Китаю опублікувало пресреліз, у якому було представлено позицію Пекіна щодо війни Росії проти України. У заяві китайська сторона наголосила, що “Китай дуже шкодує, що ситуація в Україні дійшла до того стану, яким він зараз є. Позиція Китаю щодо українського питання послідовна та чітка. Китай завжди стоїть на боці миру та робить свої висновки незалежно, зважаючи на особливості кожного питання” [3].

На відносини між Китаєм та ЄС вплинула політика “нульового COVID”, яку Пекін проводив протягом майже 3 років. Упродовж цього періоду відносини Піднебесної із зовнішнім світом були суттєво обмежені. Наприкінці 2022 р. китайський уряд оголосив про припинення політики “нульового COVID” і в такий спосіб відкрив кордони для іноземців. Це означало, що Пекін нарощуватиме взаємодію з іншими країнами, і насамперед зі стратегічними партнерами, зокрема ЄС [4].

На реакцію європейських країн Китаю не довелося довго очікувати. Першим, хто відгукнувся на відкриття Піднебесної для світу, став канцлер ФРН Олаф Шольц, який прибув з візитом до КНР у листопаді 2022 р. За результатами цього візиту сторони домовилися про поглиблення співпраці, зокрема в таких сферах: економіка, виробництво, автомобілебудування, обмін технологіями, продовольча безпека та ін. Лідери країн також обговорювали й українське питання. Вони засудили можливість застосування ядерної зброї та домовилися співпрацювати в питаннях, що викликають спільний інтерес та занепокоєння [5].

Певне занепокоєння щодо відносин між КНР та РФ викликав візит лідера Піднебесної Сі Цзіньпіна до Москви, що відбувся в березні 2023 р., вже після того, як російського керманіча Путіна Міжнародний кримінальний суд визнав воєнним злочинцем і видав ордер на його арешт. Китайський лідер розраховував на беззастережну підтримку його Глобальної безпекової ініціативи з боку кримінального російського президента,

частиною якої є також ініціатива Сі Цзіньпіна з 12 пунктів щодо врегулювання російсько-української війни. Однак, навіть перебуваючи в умовах повної ізоляції від зовнішнього світу, російський очільник виявився невіддатливим і запропонував розглянути запропонований документ у майбутньому [6].

Хоча результати візиту Сі Цзіньпіна до Москви міжнародні кола визнали провальними, проте лідери ЄС вирішили наочно переконатися в позиції Пекіна щодо російсько-української війни. Задля цього Президент Франції Емануель Макрон та Президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн вирушили з візитом до КНР, де перебували протягом двох діб – із 6-го до 7 квітня 2023 р. Європейські лідери хотіли почути безпосередньо від китайського лідера, після його візиту до РФ, позицію Китаю щодо російсько-української війни, переконатись у відданості Сі Цзіньпіна його попереднім заявам щодо цієї війни і, відповідно, скорегувати свою політику щодо Піднебесної.

Візит Президента Франції та Голови Єврокомісії до Китаю став свідченням продовження діалогу між Брюсселем та Пекіном щодо пошуку шляхів припинення російської агресії проти України та перспективних напрямів розвитку двосторонніх відносин [7].

Під час тресторонньої зустрічі за участі Емануеля Макрона, Сі Цзіньпіна та Урсули фон дер Ляєн сторони представили свої позиції щодо російсько-української війни та перспектив розвитку відносин між КНР та ЄС. У своєму виступі Сі Цзіньпін так представив позицію КНР щодо співпраці з ЄС:

- відносини Китаю та ЄС не спрямовані проти будь-якої третьої сторони, вони також не мають залежати від будь-якої третьої сторони чи диктуватися нею;

- Китай і ЄС мають спільні інтереси. Співпраця та спільна мова між двома сторонами переважають конкуренцію та розбіжності;

- сторони мають поважати основні інтереси, шляхи розвитку кожної зі сторін та основні проблеми одна одної, працювати шляхом діалогу та консультацій для досягнення консенсусу та подолання розбіжностей;

- Китай і ЄС мають тримати свої ринки відкритими один для одного, забезпечувати справедливе та недискримінаційне середовище для бізнесу для кожної зі сторін та уникати перетворення економічних і торговельних питань у політичні питання чи проблеми національної безпеки;

- обидві сторони мають побудувати стабільні та надійні ланцюги поставок, а також об'єднати ініціативу “Один пояс, один шлях” і стратегію “Глобальний шлях” для підтримки сталого та стабільного економічного зростання в Китаї та ЄС [8].

Своєю чергою Голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн і президент Макрон представили європейську позицію щодо Китаю так:

– ЄС визнає важливість двосторонніх відносин, проте застерігає, що вони значною мірою залежатимуть від сприяння Пекіна у врегулюванні російської військової агресії проти України;

– ЄС цінує зусилля Китаю щодо сприяння політичному врегулюванню і готовий співпрацювати з КНР, щоб знайти спосіб сприяти мирним переговорам, та сподівається, що Пекін відіграватиме більш важливу роль у цій війні [9].

Іноземні засоби масової інформації визнали, що цей візит насамперед був спрямований на з'ясування позицій ЄС та Китаю щодо російсько-української війни. Під час візиту, як повідомили іноземні засоби масової інформації, європейські лідери дали чіткий сигнал очільнику КНР, що в разі надання Пекіном військової допомоги РФ це матиме для Китаю важкі наслідки.

26 квітня 2023 р. відбулася телефонна розмова Президента України В. Зеленського з головою КНР Сі Цзіньпіном. Це був перший прямий контакт лідерів обох країн з початку російської агресії проти України. Основну увагу під час розмови було приділено шляхам можливої взаємодії з метою встановлення справедливого і сталого миру для України. ця важлива подія стала наслідком значної роботи представників Євросоюзу, які наполягали у своїх перемовинах з лідером КНР на потребі встановлення прямого контакту з українським президентом. Телефонна розмова між лідерами України та Китаю і призначення нового Посла України в КНР П. Рябікіна заклали основу для налагодження постійного політичного діалогу між обома країнами та інтенсифікації українсько-китайських переговорів [10].

Невдовзі Європу відвідала китайська делегація, сформована з представників найвищого керівництва КНР та очолювана міністром закордонних справ КНР Цінь Ганом і віцепрезидентом Китаю Хан Чженом. З 9-го до 13 травня найвищі посадовці Китаю відвідали Німеччину, Нідерланди, Норвегію і Францію та провели зустрічі з першими особами цих країн [11].

Під час зустрічей сторони обговорили питання щодо ситуації, що склалася сьогодні у світі, перспективи співробітництва між КНР та ЄС, шляхи активізації двостороннього співробітництва та можливості спільних дій щодо припинення російської агресії проти України.

Аналіз результатів проведених зустрічей дає підстави зробити такі висновки.

По-перше, сторони погодилися підтримувати інклюзивний погляд на світ. Китай і Європа мають поважати та підтримувати спільні шляхи розвитку й активно реагувати на спільні проблеми міжнародного співтовариства.

По-друге, учасники перемовин погодилися підтримувати прогресивний погляд на історію. Сторони визнали, що Китай і Європа мають спільно протистояти “новій холодній війні”, взяти на себе провідну роль у сприянні координації та позитивній взаємодії між великими країнами і використовувати свої сильні сторони та ресурси для просування спільного розвитку та процвітання.

По-третє, КНР та ЄС погодилися обстоювати погляд на співпрацю, який передбачає взаємну вигоду та взаємовигідні результати. Пекін та Брюссель мають спільно дотримуватися правильного напрямку економічної глобалізації, посилювати координацію макроекономічної політики, використовувати потенціал співпраці, вирішувати важливі проблеми один одного та спільно підтримувати глобальну економіку.

По-четверте, лідери КНР та ЄС погодилися спільно працювати заради відновлення миру в Україні. Офіційні особи ЄС закликали Китай більш активно використовувати можливості Пекіна задля впливу на Москву, щоб примусити російські війська покинути територію України.

Аналізуючи підсумки візиту європейських лідерів до Піднебесної, можна зробити такі висновки:

- Європейські лідери дістали запевнення від очільника КНР у тому, що Піднебесна не надаватиме широкомасштабної військової та фінансової підтримки Москві.

- Європейські партнери дали чіткий сигнал голові КНР про те, що в разі широкомасштабної підтримки Китаєм РФ це матиме надзвичайно важкі наслідки для Піднебесної.

- Учасники перемовин домовилися про сприяння взаємовигідному двосторонньому співробітництву, насамперед в економічній площині, а Голова Єврокомісії пообіцяла дати хід Всеосяжній інвестиційній угоді між КНР та ЄС.

- В умовах фактичного поновлення політичного діалогу між Україною та КНР на перший план має вийти опрацювання зовнішньополітичної лінії української дипломатії щодо Піднебесної, яка, по-перше, чітко усвідомлюватиме реальні наміри та інтереси Пекіна щодо відновлення українсько-китайського діалогу, по-друге, ефективно використовуватиме спільні точки дотику в позиціях обох країн, як-от, наприклад, щодо категоричного несприйняття ядерного шантажу, збереження територіальної цілісності Української держави тощо, по-третє, зацікавила б КНР узяти участь у повоєнній відбудові України, по-четверте, вписуючись у європейську спільну політику щодо КНР, має не допустити внаслідок цього погіршення відносин зі США як головним союзником у протистоянні російському агресору.

Література:

1. EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.eeas.europa.eu/delegations/china/basic-framework-relations_en?s=166
2. China-EU – international trade in goods statistics. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=China-EU_-_international_trade_in_goods_statistics
3. E.U. leaders call on China to help end Russia's war in Ukraine / Emily Rauhala // Washington Post. April 1, 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/04/01/china-eu-summit/>
4. How is China's 'zero-COVID' policy impacting European businesses? / Christopher Pitchers // Euronews. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.euronews.com/my-europe/2022/05/18/how-is-china-s-zero-covid-policy-impacting-european-businesses>
5. Scholz's China visit has more than symbolic significance: Global Times editorial. Global Times. November 05, 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.globaltimes.cn/page/202211/1278764.shtml>
6. Putin hosts China's president Xi in Moscow amid Ukraine war. ABCNews. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://abcnews.go.com/International/chinas-president-xi-arrives-moscow-meeting-putin-amid/story?id=97980986>
7. European leaders head to Beijing with hope of driving peace in Ukraine, while balancing business ties / Simone McCarthy and Michelle Toh // CNN. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://edition.cnn.com/2023/04/05/china/macron-von-der-leyen-china-beijing-xi-jinping-visit-intl-hnk/index.html>
8. Xi holds trilateral meeting with Macron, von der Leyen. Xinhua. April 7, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.china.org.cn/world/2023-04/07/content_85216501.htm
9. Macron and von der Leyen: Europe's good cop and bad cop meet Xi Jinping. BBC News. April 1, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-65186222>
10. Відбулася телефонна розмова Президента України з Головою КНР. ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ, Офіційне інтернет-представництво. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/vidbulasya-telefonna-rozмова-prezidenta-ukrayini-z-golovoyu-82489>
11. Chinese foreign minister to visit Germany, France, Norway. Le Monde. May 8, 2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.lemonde.fr/en/europe/article/2023/05/08/chinese-foreign-minister-to-visit-germany-france-norway_6025919_143.html